

PŮLSTOLETÍ S CHIRURGIÍ

...nejen olomouckou

Miloslav Duda

Půlstoletí s chirurgií ...nejen olomouckou

Miloslav Duda

Univerzita Palackého v Olomouci

Miloslav Duda

PŮLSTOLETÍ S CHIRURGIÍ

...nejen olomouckou

OLOMOUC
2025

Publikace vychází v rámci ediční řady Paměť UP.

Univerzita Palackého touto edicí poskytuje autorům prostor pro publikování jejich vzpomínek souvisejících s působením na olomoucké univerzitě. Považuje je totiž, při vědomí osobní zaujatosti autorů, za cenný pramen k poznání historie univerzity a oborů na ní pěstovaných.

Garanti: prof. RNDr. Hana Kolářová, CSc.
doc. MUDr. JUDr. Dušan Klos, LL.M., Ph.D.

Neoprávněné užití tohoto díla je porušením autorských práv a může zakládat občanskoprávní, správněprávní, popř. trestněprávní odpovědnost.

1. elektronické vydání

© text: Miloslav Duda, 2021

© fotografie: soukromý archiv Miloslava Dudy, 2021

© vydavatel: Univerzita Palackého v Olomouci, 2025

ISBN 978-80-244-6609-5

Obsah

Úvod	9
I. ČÁST	11
1. Má cesta k chirurgii – začátky	13
1.1 Proměny společnosti	13
1.2 Rodina, dětství a středoškolská studia	13
1.3 Studium na Lékařské fakultě Univerzity Palackého v Olomouci a začátky na chirurgické klinice	18
1.4 Vojenská služba	29
1.5 Politika a moji učitelé	31
1.6 Státní bezpečnost a její spolupracovníci	32
2. Začátky chirurgické praxe ve Šternberku a rok 1968	36
3. Působení na I. chirurgické klinice	47
4. Studijní pobyt v USA v letech 1985–1986	69
5. Příchod na II. chirurgickou kliniku	83
5.1 Léta 1986–1989	83
5.2 Rok 1989	95
5.3 Modernizace a přestavba Fakultní nemocnice Olomouc	97
5.4 Olomoucká kardiochirurgie	101

5.5	Léta 1990–2001 na II. chirurgické klinice	104
5.6	Nové pracovní podmínky v letech 2001–2006	115
5.7	Transformace zdravotnictví a privatizace po roce 1989	129
6.	Jícnová chirurgie	131
6.1	Počátky jícnové chirurgie v Olomouci	131
6.2	Jícnová chirurgie v Olomouci v 70. a 80. letech 20. století	132
6.3	Nástup miniinvazivních výkonů v chirurgii jícnu	143
7.	Miniinvazivní chirurgie	148
7.1	Historický úvod	148
7.2	Vředová choroba žaludku a duodena	148
7.3	Endoskopie	150
7.4	Zobrazovací metody a intervenční radiologie	152
7.5	Endoskopické operace – miniinvazivní chirurgie	156
7.5.1	Vývoj ve světě, založení nových odborných společností a kongresové aktivity	157
7.5.2	Začátky na naší klinice	161
7.5.3	Regulace miniinvazivní chirurgie, školení v zahraničí a setkání s profesorem Bodnerem	162
7.5.4	Rozvoj miniinvazivní chirurgie v České republice	164
8.	Onkochirurgie	172
8.1	Historie	172
8.2	Struktura onkologické péče	174
8.3	Úspěchy a porážky v každodenní práci	175
8.4	Situace v onkochirurgii po roce 1989	183
8.5	Profilace onkochirurgie v ČR	186
8.6	Další směřování onkochirurgie v ČR	191
8.6.1	Čeho bylo dosaženo a vztah onkochirurgie k všeobecné chirurgii	191
8.6.2	Další směřování	192
9.	Moje působení mimo chirurgické kliniky Fakultní nemocnice Olomouc	196
9.1	Komplexní onkologické centrum Nový Jičín	197
9.2	Subkatedra onkochirurgie IPVZ	205
9.3	Kvalita chirurgické péče, znalecká činnost a pochybení v chirurgii	206

10.	Mezinárodní styky a spolupráce	214
10.1	Mezinárodní spolupráce před rokem 1989	214
10.2	Česko-slovenská spolupráce	217
10.3	Mezinárodní spolupráce po roce 1989	223
11.	Spolková činnost	225
11.1	Spolek lékařů v Olomouci a Česká lékařská komora	225
11.2	Ostatní společnosti	231
11.2.1	Česká chirurgická společnost	231
11.2.2	Česká gastroenterologická společnost	246
11.2.3	Česká onkologická společnost	254
11.2.4	Společnost pro gastrointestinální onkologii	254
11.2.5	The International College of Surgeons (ICS) – Mezinárodní organizace chirurgů	256
12.	Academia film a spolupráce s Krátkým filmem Praha	259
 II.	 ČÁST	 269
1.	Nejstarší dějiny olomoucké chirurgie do roku 1945	271
2.	Olomoucká chirurgie po obnovení univerzity	272
3.	Chirurgická škola, učitelé a žáci	278
3.1	Lékaři na chirurgii po roce 1945	278
3.2	Vzpomínky na setkávání a spolupráci	291
3.3	Přednostové klinik	342
3.4	Profesoři chirurgie	358
4.	Profesní životopis	369
 Epilog		 393
Poděkování		394

Úvod

Můj zájem o medicínu byl probuzen již v dětství návštěvami lékaře u mého otce. Prvé zanícení pro chirurgii vzniklo při vyprávění medika, spolužáka mého bratra, o jeho chirurgických začátcích. Intenzivně jsem se o tento obor začal zajímat po mém nástupu na medicínu v roce 1958, kdy jsem od druhého ročníku začal docházet na chirurgickou kliniku FN Olomouc jako voluntér a kde jsem v prosinci 1961 jako student třetího ročníku provedl za asistence Otakara Bittmanna svou první apendektomii. Od té doby se stala chirurgie mojí hlavní životní náplní a láskou.

Projít na těchto stránkách dobu více jak padesáti let a pokusit se reflektovat dění v chirurgii, kterého jsem byl svědkem a v určitém rozsahu i přímým účastníkem, se ukázalo jako nelehký úkol. Nešlo mi jen o vylíčení mého vlastního osudu a práce, neboť tyto osobní memoáry měly být jen pozadím – mým hlavním cílem bylo popsat, jakými změnami chirurgie v posledním půlstoletí prošla v oblastech, jimiž jsem se zabýval, a jak ji ovlivňovaly složité společenskopolitické poměry uplynulého půlstoletí. Pokusil jsem se též shromáždit základní údaje o lékařkách a lékařích, kteří v Olomouci na chirurgii působili, a připojit u některých, s nimiž jsem přišel při své práci do styku, své postřehy. Těžištěm knihy je tedy vývoj chirurgie na Lékařské fakultě Univerzity Palackého v Olomouci a ve Fakultní nemocnici Olomouc, jej samozřejmě nelze popsat bez uvedení do kontextu s vývojem chirurgie v našem státě a ve světě. O chirurgii mohou psát školení publicisté, historici a novináři. Jde ale o pohled zvenčí, pravděpodobně objektivnější, než je tomu v případě chirurga, který stál

po několik desetiletí v centru tohoto dění. Jen málo chirurgů se pro své časové zaneprázdnění – většinou také pro nechuť k psaní – k takové činnosti odhodlá, většinou na sklonku svého života formou pamětí. Pročetl jsem desítky takových publikací našich i zahraničních chirurgů a jejich pojetí je velmi různorodé. Sám jsem se snažil při psaní co nejvěrněji popsat své vzpomínky a fakta, která jsem zjistil, náležitě doložit odkazy na jejich zdroje. Cituji rovněž řadu materiálů a vzpomínek dalších pamětníků, které se mi podařilo získat a nalézt. Pokud jsem připojil hodnotící úvahy či komentáře, pak si nečiním právo na objektivní pravdu – teprve budoucnost ukáže, nakolik se tyto řádky stanou pro další generaci jedním z pramenů pro poznání a pochopení tohoto období vývoje chirurgie a dalších s ní souvisejících aktivit. Pokud jsem něco z toho, co jsem uvedl a popsal, jeví někomu z čtenářů jinak, omlouvám se mu, ale snažil jsem se vše popsat tak, jak jsem to prožil a cítil.

Jedna z velkých postav naší medicíny, kterou jsem měl tu čest poznat, dětský chirurg prof. Václav Tošovský (1912–2007) v závěru své knihy vydané v roce 1990¹ píše o důležitých vlastnostech slova, na něž je třeba myslet, nežli dané slovo vyslovíme nebo napíšeme: jsou to pravdivost, užitečnost a laskavost. A dodává ještě čtvrtý aspekt, týkající se slova nevyřčeného nebo nenapsaného. Těmito zásadami jsem se při psaní této knihy řídil, a jestliže jsem – stejně jako prof. Tošovský – něco nesdělil, bylo to proto, že jsem nechtěl dotyčné osobě ublížit.

1 Tošovský V. *Padesát let chirurgem*. Praha: Karolinum; 1990.

I. ČÁST

1.

Má cesta k chirurgii – začátky

1.1 Proměny společnosti

Období od mého narození v roce 1941 do současnosti je charakterizováno bouřlivými společensko-politickými změnami: 1939–1945 druhá světová válka a nacistická okupace, 1945–1948 tzv. třetí Československá republika, zahrnující předtotalitní poválečné období Československa, následně období komunistické totality v letech 1948–1989 a budování demokratické kapitalistické společnosti po roce 1989. Tyto události samozřejmě nemalou měrou zasáhly do mého života, vývoje chirurgie a mé práce chirurga a vysokoškolského učitele.

1.2 Rodina, dětství a středoškolská studia

Moji rodiče byli učitelé na základní (tehdy měšťanské) škole. Otec Jaroslav se narodil v roce 1898 a matka Ludmila rozená Michálková v roce 1906. Byl jsem nejmladší ze tří dětí – měl jsem dva sourozence, bratra Jaromíra, narozeného roku 1932, a sestru Drahoslavu, narozenou roku 1933 (viz obr. 1). Ve vzpomínkách na rané dětství obvykle uvážnou jen některé silné zážitky. Mezi ty mé patří vzpomínky na konec druhé světové války, kdy mně byly čtyři roky.

Obr. 1 ← Naše rodina,
fotografováno v roce 1950.

Vzpomínám si na procházku s otcem v závěru války, když jsme šli po okraji obce Holice u Olomouce, kde jsme bydleli, a zastihl nás nálet. Otec se mnou zalehl do příkopu u cesty a přikryl mě svým tělem a já slyšel hukot letadel a střelbu. Když jsme se vraceli domů, viděl jsem na cestě rozházené velké kovové konve, v nichž se vozilo mléko – byly prostřílené a mléko teklo po cestě. Ve vzpomínkách mám pak další nálet na úplném konci války, kdy hučení sirén započalo ve chvíli, kdy maminka nalévala doma horkou polévku k obědu, já se jí připlétl do cesty a nešťastnou náhodou mně polila polévkou obličej. Běžela se mnou k obvodnímu lékaři, jehož jsme zastihli již na schodech na odchodu do krytu, a ten mi rychle ošetřil opařeninu nějakou masťou a ovázal mi hlavu i obličej. Pak se celá rodina uchýlila do sklepa u místního řezníka, jenž přišel se zprávou z rozhlasu, že je válka u konce a že Němci kapitulovali. V nastalé radosti mi majitel sklepa, který prý byl jinak skrblický, daroval štangli salámu, kterou jsem celou viděl poprvé v životě a přes rameno jsem si ji pak hrdě nesl domů.

Při návratu jsme byli překvapeni, že náš dům byl obsazen sovětskými vojáky, kteří zde odpočívali. Chovali se k nám velmi dobře, mě se slovy „raněný malčik“ chovali v náručí, a dokonce mě obdarovali vystříleným pásem nábojnic ze samopalu a stolním budíkem, který zřejmě někde jinde ukořistili. Byl jsem zjevně považován za válečného zraněného a pocho-pitelně jim to nikdo nevymlouval. Po jednodenním odpočinku u nás nám vojáci ještě zanechali pytel mouky a pokračovali v dalším tažení.

I pozdější vzpomínky mají vztah k medicíně, ačkoli tentokrát jsem již nebyl v roli pacienta. Už jako malý chlapec jsem si hrával na doktora. Později mi to potvrdila i moje maminka. Shromažďoval jsem do malého dětského kufříku tzv. „ordiny“, převážně to byly krabičky od použitých léků, a to, co se podobalo lékařským nástrojům. Činil jsem tak zřejmě pod vlivem častých návštěv obvodního lékaře u mého otce, který v posledních letech svého života vážně stonal – trpěl *anginou pectoris*. Pravděpodobně mně byl i geneticky dán určitý sklon k manuální činnosti, protože jsem již od dětství rád doma pomáhal při nejrůznějších opravách. Vzpomínám si, jak jsem již jako student medicíny pomáhal zednickému mistrovi při opravě našeho domku. Ten si chválil mou zručnost a tázal se, na co se učím. Když jsem mu odpověděl s nehranou hrdostí, že studuji medicínu, řekl mi: „Když máš tak šikovné ruce, to je tě na ta študia škoda!“

Oba moji rodiče byli učitelé humanitního zaměření a nepamatují si, že by se v naší rodině mluvilo o politice. V paměti mi ale utkvěla příhoda z doby někdy kolem roku 1948, kdy k nám přišli na návštěvu tři muži, kteří dlouho, asi hodinu, hovořili s otcem na chodbě před vchodem do bytu, což mi bylo velmi divné, protože jinak bylo zvykem, že návštěvy byly vždy zvány do obývacího pokoje. Až mnohem později, když jsem byl již dospělý, mi maminka vysvětlila, že tito pánové přemlouvali mého otce ke vstupu do KSČ, což on však odmítl: otec ani matka nebyli nikdy politicky organizováni. Vzpomínám si, že v únoru 1948 nám naše učitelka jako prvňáčkům řekla a napsala na tabuli: „Děti, máme nového pana prezidenta, jmenuje se Klement Gottwald.“ Toto jméno mi tehdy znělo velice divně. Později jsem, údajně pro svou výřečnost a dobrou paměť, byl paní učitelkou pověřen, abych dětem v naší a vedlejší třídě vyprávěl příběh o sovětském úderníku Alexeji Grigorjeviči Stachanovovi, o němž jsme měli článek v učebnici. Byla to tedy má první politická práce, i když jsem to nepochybně bral v té době jen jako čest, že jsem byl vybrán k veřejné deklamaci.

Moji rodiče byli nábožensky založení a pravidelně se v neděli účastnili bohoslužeb, což jim bylo po roce 1948 jako učitelům vytýkáno. Pamatuji si, že jsme proto každou neděli dopoledne jezdili autobusem z našeho bydliště v Holici do Olomouce a chodili na mši do chrámu sv. Michala, abychom

nebyli tak na očích. Rodiče mě také posílali do hodin náboženství a po několikaleté jsem i ministroval. S ostatními spolužáky jsem docházel na faru, kde pro nás pan farář Antonín Unzeitig pořádal různé zábavné hry, např. jsme hráli „stolní šprtec“. To po několika letech skončilo, když byl tento kněz v roce 1953 odsouzen ke třinácti letům odnětí svobody pro údajnou protistátní činnost (ta zřejmě měla spočívat v jeho práci s mládeží). Současně bylo uvězněno několik holických občanů, mezi nimi matka jednoho mého staršího spolužáka, která se starala o výzdobu a úklid holického kostela sv. Urbana, rovněž pro údajnou účast na protistátní činnosti. Její dva synové zůstali sami, protože byla vdova, a moje maminka mě nabádala, abych se s tímto starším spolužákem dále stýkal a kamarádlil. Tyto tzv. politické souvislosti jsem si uvědomil až později, když jsem byl staršího věku. Moje matka pocházela ze sedmi dětí a jeden její mladší bratr, Alois Michálek, vystudoval bohoslovectví a po druhé světové válce byl osobním tajemníkem brněnského biskupa Karla Skoupého. Ten svou funkci mohl vykonávat jen do roku 1950, kdy byl internován ve své rezidenci a bylo mu znemožněno vykonávat biskupský úřad. Jeho sekretář, mamčin bratr a můj strýc Alois Michálek, byl v roce 1950 zatčen a v roce 1951 odsouzen v inscenovaném procesu se sekretáři biskupů k devíti letům těžkého žaláře. V Leopoldově byl vězněn v cele společně s pozdějším prezidentem Gustávem Husákem. Teprve za delší dobu po svém propuštění se mohl opět věnovat kněžské profesi. V letech 1966 až 1967 byl farářem v Horních Bojanovicích a po rehabilitaci pak od roku 1968 až do své smrti kanovníkem v Brně. Tehdy se také snažil navštívit Gustáva Husáka se žádostí, aby zlepšil postavení církve. Dlouho se mu to nedařilo, a když se jednou vnutil do předpokoje jeho kanceláře a dohadoval se s úředníky, Husák vyšel do předpokoje, hned ho poznal a zavolal: „Lójkco! Ty si tuná? Čo tu robíš? Pod' ku mňa dalej!“ Všichni zůstali paf a Lójkco šel dál. Gustáv ho vyslechl a pohostil, ale řekl mu, že je moc malý pán, aby mohl něco udělat, protože veškerá politika vůči církvím je řízena z Moskvy. Z celého rozhovoru bylo zřejmé, že od něj nelze očekávat žádnou pomoc.² Když byl strýc Alois v padesátých letech určitou dobu vězněn na Mírově, chodila ho tam moje maminka navštěvovat a jednou mě vzala sebou. Dodnes si pamatuji, jak za námi zapadla těžká železná vrata věznice a jak jsme seděli proti mému strýci, který byl bledý a mluvil velmi tiše. Je samozřejmé, že údaje o tomto strýci jsem ve svém životopise neuváděl a naštěstí se jich do sametové revoluce žádný kádrovák nedopátral.

2 Osobní sdělení mého strýce, rovněž reflektováno v publikaci Palán A., Paulas J. *Člověk musí hořeti – knižní rozhovor s Bohumilem V. Tajovským*, Karmelitánské nakladatelství; 2009.

Po druhé světové válce jsem ještě několik let chodil do skautské organizace, a když byla zrušena, členství v pionýrské organizaci mě už nějak minulo. Vzhledem k probíhajícím reformám ve školství jsem střední školu absolvoval na tzv. jedenáctileté střední škole v Olomouci-Starých Hodolanech. Ze strany středoškolských profesorů, z nichž většina patřila ke staršímu typu vážených profesorů a profesorek, si nevzpomínám na žádnou politickou agitaci. Pouze jsme se museli stát členy Československého svazu mládeže a maturovali jsme v modrých svazáckých košilích.

Jak jsem již uvedl, můj zájem o medicínu vzbudily nepochybně poměrně časté návštěvy praktického lékaře u mého otce, který trpěl záchvaty *anginy pectoris*. S velkou pozorností jsem rovněž během svých středoškolských studií poslouchal vyprávění spolužáka svého o devět let staršího bratra, Vojmíra Kubíčka, který již tehdy studoval lékařství a pak začínal jako mladý chirurg v Humpolci a líčil mi své první zážitky z chirurgické praxe. I to asi ovlivnilo mou volbu studia na lékařské fakultě a zájem o chirurgii, takže jsem již od druhého ročníku medicíny začal docházet jako tzv. volontér (dobrovolník) na I. chirurgickou kliniku vedenou prof. Vladislavem Rapantem. Na střední škole mě rovněž zaujaly výklady chemie z úst staršího profesora, jenž byl během svých studií žákem prof. Jaroslava Heyrovského, našeho jediného nositele Nobelovy ceny za chemii (polarografii). Ve svých vyučovacích hodinách často využíval různé praktické příklady i z medicíny – ukazoval nám např. jak se píše recept na kyselinu acetylsalicylovou (aspirin). Po maturitě tak byly pro mě jasnou volbou přijímací zkoušky na Lékařskou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci. Nejméně rok jsem se na přijímací zkoušky připravoval studiem anatomických atlasů, které mi věnovala moje teta Jitka, sestra mé matky. Před druhou světovou válkou totiž zahájila studium medicíny, ale kvůli uzavření českých vysokých škol v protektorátu Čechy a Morava nemohla ve studiu pokračovat, a po válce, kdy již byla vdaná a měla malé děti, nemohla studium dokončit.

1.3 Studium na Lékařské fakultě Univerzity Palackého v Olomouci a začátky na chirurgické klinice

V červnu 1958 jsem absolvoval přijímací zkoušky na Lékařskou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci, které proběhly formou ústních pohovorů, a během nichž jsem podle svého názoru vše, na co jsem byl tázán, uspokojivě zodpověděl. Bohužel asi po měsíci přišla zdrcující zpráva, že jsem ke studiu pro velký počet uchazečů nebyl přijat. V té době se též velmi zhoršil zdravotní stav mého otce, který 1. srpna 1958 utrpěl opakovaný záchvat srdečního infarktu. S maminkou jsme ho dopravili v pozdních večerních hodinách do nemocnice, kde však na ambulanci I. interní kliniky Fakultní nemocnice Olomouc mohl službu konající lékař jen konstatovat jeho úmrtí ve věku 61 let. V této smutné atmosféře se moje matka, učitelka na vesnické škole v Holici u Olomouce, radila se svými známými, co si počít, a dostala radu, aby požádala o pomoc v naší obci bydlícího soudruha Z., který byl jako dělnický kádr funkcionářem okresního výboru Komunistické strany Československa. Když ho – vybavena vykrmenou husou – navštívila, vyslechl popis celé naší situace a mé mamince sdělil: „Zdá se mi, že je to slušný chlapec; vždy, když jsem ho potkal, tak mě slušně pozdravil, tak uvidíme, co se bude dát dělat.“ Netrpělivě jsme čekali na výsledek podaného odvolání, které přišlo až v prvních dnech měsíce září, těsně před zahájením výuky na vysokých školách. Úřední obálku jsem otevíral s velkým strachem a maminka se slzami v očích. Po přečtení slov „vašemu odvolání o nepřijetí ke studiu bylo vyhověno“ nastala veliká radost. V pozdějších letech soudruh Z. asi dvakrát mé mamince říkal, že se na mě během studia ptal a že je rád, že jsem ho nezklamal. Tak začala má medicínská kariéra.

Dnes, s tak velkým časovým odstupem, už snad mohu říct, že jsem mu skutečně neudělal ostudu, všechny zkoušky jsem skládal na první termín, jen dvakrát jsem měl jinou známku než výborně, absolvoval jsem s vyznamenáním a při promoci jsem obdržel červený diplom. Přijímání studentů na vysoké školy a vůbec ke studiu bylo tehdejšími režimem přísně regulováno a jednoznačně byla dávana přednost uchazečům dělnického původu. Příkladem toho, co znamenal původ rodičů, může být osud mého pozdějšího spolupracovníka Dušana Ponížila, který se jako syn „kulaka“ musel nejprve vyučit a získat punc dělnického kádru, aby mohl jít studovat. Začátek jeho medicínské dráhy se tak opozdil o mnoho let a významně to ovlivnilo jeho život, jak o tom podrobněji píšu v kapitole Lékaři na chirurgii. Mnozí jiní však ani takovou šanci nedostali. Pomstu režimu za „vinu“ rodičů jsme poznali během počátku našeho studia, když náš spolužák Václav Fordey byl vyloučen ze studia pro kádrový původ svého

otce. Naštěstí mu později bylo umožněno dostudovat, stal se úspěšným lékařem a medicínské profesi se věnuje i jeho syn.

Po smutných prázdninách roku 1958 se teprve v září po zahájení studia vrátila mně i mamince znovu chuť do života. Studium mě od počátku velmi bavilo, zkoušky v prvních dvou ročnících jsem zvládal bez problémů, seznámil jsem se s mnoha studentskými kolegy a navázal jsem řadu přátelství. I když nás pozdější život rozdělil, některá z těchto přátelství přetrvala až do současnosti a přes vzdálenost, jež nás dělí, jsme ve stálém kontaktu a alespoň občas se i osobně setkáváme. Nejbližšími přáteli ze studií zůstali Vladimír Dvořák, pozdější neurolog a primář rehabilitačního oddělení v Liberci, a Oldřich Pimer, později gynekolog s privátní praxí ve Frankfurtu nad Odrou.

Obr. 2 ← Trio spolužáků v roce 1959, zleva M. Duda, V. Dvořák a O. Pimer.

Obr. 3 ↑ Setkání po 20 letech od promoce v roce 1984, zleva M. Duda, O. Pimer a V. Dvořák.

Obr. 4 → Po 56 letech od promoce v roce 2020 na golfu na Ypsilonce v Liberci, zleva M. Duda a V. Dvořák.

Nejobávanější zkouškou na konci druhého ročníku byla anatomie, a to pro velký rozsah látky a stovky odborných latinských termínů. Na přísném examinátoru prof. Josefu Zrzavém každoročně ztroskotala řada studentů. Byl pověstný tím, že ho všude, a to i na přednášky, doprovázeli jeho dva foxteriéri. Prof. Josef Zrzavý s námi pobýval i na lyžařském kurzu na chatě Barborce pod Pradědem.

Obr. 5 ← Prof. Josef Zrzavý.

Od počátku svého studia jsem se však těšil především na klinickou medicínu, speciálně na chirurgii. Už od druhého ročníku ve školním roce 1959–1960 jsem se účastnil chirurgických služeb. Tehdy bylo poměrně dost zájemců z řad studentů o toto „fiškusování“, a tak jako nejmladší jsem pochopitelně začal s prací na ambulanci. Tehdy pro mě bylo zážitkem šití ran a pomoc při repozici zlomenin. K povinnostem mediků patřilo rovněž vyšetřování hladiny leukocytů počítáním v tzv. Bürkerově komůrce pod mikroskopem v příruční laboratoři ambulance, spolu s chemickým i mikroskopickým vyšetřením moče u všech podezření na náhlou příhodu břišní. S napětím jsme vždy čekali, bude-li vyšší počet leukocytů, protože to zvyšuje pravděpodobnost, že se při bolestech břicha jedná o apendicitidu a že bude příležitost jít na operační sál. To byl další stupeň v medicke kariéře: začít asistovat při operacích. Ze začátku to bylo převážně večer a hlavně v noci, kdy zájem starších mediků a zejména mladších lékařů ve službě již polevil, a příležitost tak dostali nejmladší adepti, kterým nebylo zatěžko trávit na chirurgii noci i sváteční dny. Vrcholem medicke kariéry na klinice bylo získat od sloužícího lékaře takovou důvěru, že na jeho zodpovědnost a za jeho asistence nechal medika samostatně provést operaci slepého

střeva. Pro nás, kteří jsme v chirurgii začali vidět smysl svého života, to bylo něco jako vstoupit zlatou bránou do zaslíbené země.

Asi po dvouletém získávání zkušeností na I. chirurgické klinice FN se mi podařilo této mety dosáhnout. Jako student čtvrtého ročníku medicíny jsem na počátku prosince 1961 pod vedením asistenta kliniky Otakara Bittmanna provedl svou první apendektomii. K této – pro mě tehdy přímo posvátné – události se váže i první vzpomínka na II. chirurgickou kliniku, která právě v té době vznikla. Operace mladého muže s mírným zánětem apendixu skončila krátce před půlnocí a po krátké symbolické oslavě, která k takové příležitosti patřila, jsem odešel domů. Druhý den jsem se šel před polednem na pacienta podívat na oddělení 20A, kde jsem ho v noci po operaci opustil. Když jsem přišel k jeho posteli, byla čerstvě zastlaná a ve mně by se v té chvíli nikdo „krve nedořezal“. S hrůzou jsem šel za staniční sestrou M. Stádníkovou. Ta byla jako vždy rozběhaná, měla málo času na zbytečné rozhovory, a tak mi jen letmo přes rameno odpověděla: „Dnes se otevírala II. chirurgická klinika FN v Řepčíně, tak jsme tam přeložili lehké pacienty, aby tam neměli prázdno.“ Asi už neslyšela, jaký kámen mi v tom okamžiku spadl ze srdce – můj první operovaný přežil. Tak jsem započal svou skutečnou chirurgickou dráhu na I. chirurgické klinice FN v Olomouci a spojil jsem s ní více jak dvě desítky svého profesního života, plných 21 let – pět let jako student a šestnáct let později jako lékař. Bez nadsázky lze říci, že to byla léta chirurgické mladosti a rozletu, na něž nelze zapomenout. Symbolické bylo i to, že se tak stalo na den zahájení činnosti II. chirurgické kliniky FN, kam byl můj pacient po první apendektomii přeložen a já jsem se tam po letech vrátil jako přednosta této kliniky.

Ve vyšších ročnících jako demonstrátor a „starší“ medik jsem měl možnost ještě více proniknout do života kliniky. Pod vedením doc. Emila Holuba jsem v roce 1962 zpracoval spolu s K. Janíkem (později úspěšným praktickým lékařem na Horní Bečvě) svou první studentskou vědeckou práci na téma Crohnova nemoc a přednesl jsem ji na studentské vědecké konferenci. Byla to problematika, o kterou se tehdy zajímal i prof. Rapant, protože operační léčba této choroby u nás patřila v té době spíše k výjimkám. Šedesátá léta minulého století patřila k období velkého rozvoje nadstavbových oborů a prof. Rapant na ně už od padesátých let, jak je uvedeno v kapitole 2 v II. části této knihy, postupně směřoval své spolupracovníky.

Součástí výuky byly přednášky přednosta kliniky a dalších docentů. Prof. Rapant často kombinoval přednášku s demonstrací pacienta, u kterého před posluchači zjišťoval anamnézu a rozebíral jeho problémy. Dnes by takový způsob demonstrace předpokládal písemný souhlas nemocného.

Praktická cvičení neboli stáže probíhaly u lůžka v ambulanci nebo na operačním sále podobně jako dnes. Forma seminářů nebyla obvyklá. Stáže probíhaly i formou návštěvy chirurgických ambulančí mimo nemocnici v Okresním ústavu národního zdraví (OÚNZ) v Olomouci. Chirurgická ambulance byla v té době umístěna ve vile Primavesi. Na tuto stáž jsem se velmi těšil, protože o osudech této honosné budovy a jejího majitele mi vyprávěl můj otec Jaroslav Duda, narozený roku 1897 v Tučapech u Olomouce. Jeho vrstevníkem, narozeným v téže obci, byl poslední majitel tohoto objektu před jeho znárodněním, významný olomoucký chirurg. MUDr. Robert Pospíšil, narozený roku 1892 v Tučapech, jenž zde provozoval soukromé chirurgické sanatorium až do znárodnění v roce 1948. Opakovaně jsem se zde účastnil během studia v rámci stáží ambulantního chirurgického provozu. Historie tohoto objektu, stejně jako osudy Roberta Pospíšila, jsou velmi zajímavé a patří k historii olomoucké chirurgie.

Vila Primavesi byla postavena ve stylu secesní architektury roku 1905 jako sídlo rodiny Primavesi v Olomouci. Tento vážený italský rod podporoval umění a výzdobou domu i zahrady pověřil své přátele a umělce Antona Hanaka a Gustava Klimta. Po odchodu rodiny Primavesi z Olomouce do Vídně se vlastníkem vily roku 1926 stal MUDr. František Koutný z Litovle a vybudoval v ní soukromé sanatorium. V roce 1939 se majitelem sanatoria stal MUDr. Robert Pospíšil, který zde pokračoval v chirurgické praxi. MUDr. Robert Pospíšil se narodil 1892 v Tučapech u Olomouce, promoval 1920 a po vojenské službě v letech 1920 až 1927 působil na olomouckém chirurgickém oddělení vedené v té době primářem Felixem Smolerem. Dr. Pospíšil byl spolužákem a přítelem Františka Koutného a byl posledním vlastníkem vily Primavesi. Vlastnil ji a pracoval v ní třináct let, sanatoriem prošla spousta pacientů, rodiček a lékařů. Po válce byla v roce 1948 vila znárodněna a přebudována na pobočku Okresního ústavu národního zdraví a zdravotnická činnost zde pokračovala až do počátku devadesátých let minulého století. V 80. letech 20. století byla vila prohlášena kulturní památkou moderní architektury. Roku 1992 byla v restituci vrácena dědicům MUDr. Pospíšila. Vila Primavesi sloužila pro sanatorium a zdravotní péči celých 66 let od roku 1926 do roku 1992. Toto období bylo v její existenci nejdelší, i když byla původně postavena k účelům bydlení.³

3 Zatloukal P. *Vila Primavesi v Olomouci*. Olomouc: Krajský ústav státní památkové péče a ochrany přírody Severomoravského kraje v Ostravě, středisko Olomouc; 1990. S. 11–25. Zatloukal P. *Příběhy z dlouhého století*. Olomouc: Krajský ústav státní památkové péče a ochrany přírody Severomoravského kraje v Ostravě, středisko Olomouc; 2002. S. 507–519.

Už jako medik po dobu studia a stážování na klinice v letech 1959–1964 jsem poznal ve většině spolupracovníků prof. Rapanta vynikající odborníky s vysokým stupněm pracovního nasazení a snahou posunout svou odbornost kupředu. Sám prof. Rapant se věnoval chirurgii v celé šíři, ale k jeho nejoblíbenějším oblastem patřila chirurgie jícnu a portální hypertenze, kde dosáhl největší proslulosti. Jeho nejoblíbenějšími žáky a spolupracovníky byli Otakar Bittmann a Jiří Králík. V jisté době k nim patřil i Zdeněk Šerý, i když jejich vztah prošel v rovině osobní a odborné složitými peripetemiemi, které bohužel nejsou mezi chirurgy a spíše vůbec mezi výraznými osobnostmi bez ohledu na jejich odbornost nijak výjimečné. I pro nestranné pozorovatele je obtížné být v tomto ohledu soudcem, ale není pochyb o tom, že Rapant a Šerý patří mezi velké osobnosti olomoucké i české chirurgie.

Jako medik jsem měl samozřejmě nejbližší k mladším lékařům, kteří v době mých studií na klinice působili. Někteří z nich později zvolili chirurgickou dráhu v zahraničí, kde se velmi dobře uplatnili. Např. Josef Krätschner a Vladimír Valníček působili později v Německu velmi úspěšně v privátní chirurgické praxi, jak se o tom blíže zmiňuji v kapitole 3.2 ve II. části této knihy.

Prof. Rapant prováděl po příchodu z Brna do Olomouce i kardiochirurgické operace na zavřeném srdci a se svými spolupracovníky chtěl v tomto programu pokračovat. Byl jsem jako student po příchodu na kliniku svědkem závěrečných experimentů na psech při operacích na extrakorporálním přístroji pro mimotělní oběh vyvinutém v Olomouci, se kterým se pak až do začátku sedmdesátých let prováděly i operace na lidech. Program pak musel být ukončen, protože mezitím byly ve světě sestrojeny dokonalejší přístroje pro mimotělní oběh, na jejichž zakoupení se však tehdy pro Olomouc nenašly prostředky, protože v rámci republiky již tehdy pracovalo několik pracovišť vybavených na úrovni doby. Po mnoha letech si mně prof. Šerý posteskl, že v šedesátých letech mu prof. Rapant nedovolil více se v kardiochirurgii angažovat, aby se tento obor v Olomouci rozvíjel obdobně jako v Praze či Brně, s odůvodněním, že má velké ruce. Možná tato zdánlivá malichernost byla začátkem nesouladu obou osobností, která se urovnala až na sklonku života prof. Rapanta.

Hned po zahájení studia jsme byli nabádáni k účasti v politické a veřejně prospěšné činnosti. Naštěstí se mně podařilo uspokojit tento požadavek vstupem do pěveckého sboru lékařské fakulty, který vedl náš velmi hudebně nadaný starší spolužák, později docent na stomatochirurgické klinice Pavel Mayer (narozený roku 1937). Nakonec se ukázalo, že se tam sešla společnost dobrých lidí, a nehledě na nutnost nácviku některých budovatelských písní jsem v této společnosti příjemně strávil asi dva roky.

Obr. 6 ↑ Pěvecký soubor na LF UP v letech 1958–1960. První řada zleva V. Lichnovský, pozdější přednosta Ústavu histologie a embryologie na LF UP, M. Duda, pozdější přednosta II. chirurgické kliniky LF UP, J. Doležel, pozdější šéf Georgian Bay General Hospital v Midland Ontario v Kanadě, poslední dva v řadě – A. Sedláček, pozdější primář interního oddělení v Bílovci, a B. Vašků.

Obr. 7 ↑ Diskuze s dirigentem pěveckého souboru u klavíru, vlevo Pavel Mayer, pozdější docent Stomatologické kliniky LF UP v Olomouci, uprostřed vlevo ode mě medička Eva Fuková-Reifová, zcela vpravo pozdější asistent Oční kliniky LF UP v Olomouci a přednosta očního oddělení Krajské nemocnice v Ostravě P. Navrátil.

Zcela samozřejmá tehdy byly častá účast na různých brigádách. Hned v 1. ročníku to byl podzimní sběr brambor a před zkouškou z anatomie dostavba nově otevřených teoretických ústavů lékařské fakulty.

Obr. 8 ↑ Podzimní bramborová brigáda v roce 1958.

Obr. 9 a 10 ↑ Dobudování Teoretických ústavů LF UP v roce 1960.

Vyvrcholením této činnosti pak byla prázdninová brigáda po 2. ročníku studia, které se museli účastnit všichni muži, pokud neměli lékařské potvrzení o neschopnosti těžké práce. Šest týdnů jsme pracovali při rubání uhlí na dole Klement Gottwald v Horní Suché. První dva týdny jsme prodělávali

zácvik a čtyři týdny jsme pak byli zařazeni jako pomocníci horníků při rubání. Dodnes si pamatuji první příkaz, který jsem dostal od svého partáka: „Dosmyč mi sem hupcuk!“ Samozřejmě mi musel posunky vysvětlit, že mu mám přinést hever, abych mohl příkaz splnit. Dnes už se na to vzpomíná s úsměvem, ale tehdy mi při fárání nebylo vždy lehké. Zcela chápu a velmi oceňuji náročnou hornickou práci ve stísněných podzemních chodbách a jsem hrdý na to, že jsem obstál v tehdejší požadavku na pracující inteligenci, tj. sblížení se s dělnickou třídou.

Obr. 11 ↑ Prázdninová brigáda na dole Klement Gottwald v Horní Suché po dokončení druhého ročníku studia. Celá naše skupina uprostřed s vedoucím a pedagogickým dozorem, tehdy 34letým asistentem Psychiatrické kliniky LF UP MUDr. Miroslavem Zapletálkem, pozdějším profesorem a přednostou Psychiatrické kliniky v Hradci Králové v letech 1972–1991.

Obr. 12 ← Zleva M. Duda, V. Fordey a další medik.

Společenský život studentů byl v té době poněkud jiný než dnes. Nebyly diskotéky, ale jednotlivé studijní ročníky – nejen na lékařské fakultě, ale i na jiných fakultách – organizovaly večírky, kde se studenti scházeli. Říkalo se jim „hrátky“ např. 3. ročníku Lékařské fakulty UP apod. Mimo to se konaly tzv. odpolední či večerní „taneční čaje“, většinou v Národním domě, jenž dnes už není v provozu, ale i na jiných místech, které nebyly univerzitními akcemi, ale studenti je také navštěvovali. Ještě za mého studia od počátku šedesátých let se začaly konat majálesy. Myslím, že první byl majáles v roce 1960. Šlo o průvod v maskách a krojích s následnou veselicí a večírkem, které neměly nějaký politický kontext; program organizoval Československý svaz mládeže (ČSM). Bylo to všeobecné veselí, ale žádné provolávání politických hesel. Slavný majálesový happening se konal až v roce 1968, kdy studenti v hotelu Palác korunovali králem majálesu spisovatele Josefa Škvoreckého. To už jsem ale sledoval jako mladý lékař jen zpozdálí.

Obr. 13 ↑ Můj spolužák Olda Pimer v majálesovém průvodu v roce 1960.

Obr. 14 ↑↑ I bez masky jsem se octl mezi krojovanými studentkami.

Už od počátku šedesátých let bylo cítit určité zmírňování politického tlaku, jež vyústilo pro nás v potěšující fakt, že při závěru studia jsme již v roce 1964 nemuseli skládat státní závěrečnou zkoušku z marxismu-leninismu, tak jak tomu bylo v minulých letech, a státnice byly jen z odborných předmětů. Neminul nás však ještě nástup do zaměstnání na základě umístěnek. Byl vypsán seznam volných míst v nemocnicích v různých specializacích a výběrová komise Lékařské fakulty tam jednotlivé absolventy přidělovala. Byla ale snaha vyhovět i požadavkům jednotlivých absolventů. Já jsem chirurgickou prázdninovou praxi absolvoval na chirurgickém oddělení ve Šternberku a pak jsem tam celý rok dojížděl ve volném čase

pomáhat, zejména při nočních službách. Primář oddělení MUDr. Miloslav Čermák si mě vyžádal u rozmisťovací komise a hlavně díky tehdejšímu vedoucímu ústavu soudního lékařství doc. MUDr. Svatopluku Loykovi, CSc. (Loyka senior), který byl členem komise a osobním přítelem primáře Čermáka, jsem byl na místo, které bylo podle mých představ, přidělen. Slavnostní promoci jsem tak prožíval již s jasnou další perspektivou a spolu s maminkou, sourozenci a přáteli, kteří mně přišli pográtulovat, jsme si užili těchto slavnostních chvil.

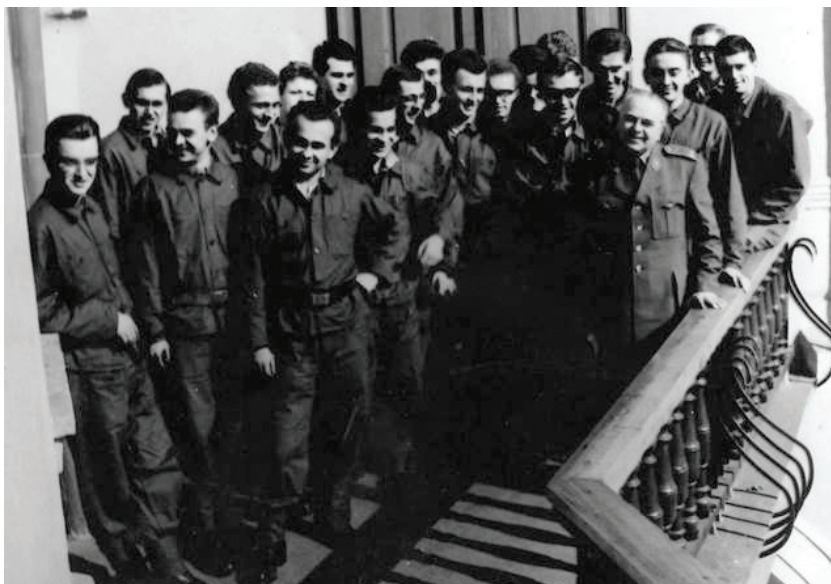
Obr. 15 ↑ Slavnostní promoce, náš studijní kroužek. První řada zleva Milada Nešporová-Zendulková, Alena Geršlová-Jermářová, František Filípek, Kristina Gajdzicová-Morawiecová, Eva Foralová-Šťastná, Miloslav Duda, druhá řada zleva Eva Fuková-Reifová, Josef Doležel, Vladimír Dvořák a Oldřich Pimer.

Obr. 16 ← Moje promoce, promotorem byl prof. MUDr. Jan Kučera, DrSc., v pozadí děkan LF prof. MUDr. Jiří Lenfeld, CSc.

1.4 Vojenská služba

Během studia Lékařské fakulty Univerzity Palackého v Olomouci jsme splnili povinnost vojenské služby studiem na její katedře vojenské přípravy. I když výuka na této katedře byla poznamenána vládnoucí ideologií, snášeli jsme ji s velkou dávkou studentské recese, zejména proto, že nám zaručovala po absolutoriu vysoké školy zkrácenou základní vojenskou službu, a to v hodnostech vojína, desátníka a četaře absolventa. Jednou týdně jsme se po dobu dvou let převlékali do vojenského mundúru a poslouchali jsme přednášky, na nichž někdy bylo jen obtížné se zdržet smíchu.

Obr. 17 ↑ Naše skupina s vyučujícím vojenským lékařem na katedře vojenské přípravy UP ve Wurmově ulici 7.

Naším ročníkovým velitelem byl čtyřicátník major Oldřich Vladař (jeho životopis je uveden na webových stránkách Vojenské nemocnice Olomouc.⁴ Tento válečný veterán a později plk. v. v. (*16. května 1925 – †23. prosince 2018) svou menší postavou silně evokoval francouzského vojevůdce a císaře Napoleona I. Uvedl se nám při představování větou: „Nikdy jsem si nemyslel, že tak mlád budu vysokoškolským učitelem.“ Na vojenské katedře jsme zažili celou řadu humorných situací. Např. při výkladu vojenských

⁴ <https://www.vnol.cz/index.php/cs/>

řádů nás velmi zaujala věta: „Kůň se zapřáhá do povozu hlavou napřed.“ Podobné to bylo i při výkladu zdravotnické problematiky. Vojenský lékař nám demonstroval různé soupravy zdravotnického materiálu uložené většinou v dřevěných kazetách, které nesly obvykle označení písmeny a čísla. Když jsme se dotázali, jak se jmenuje právě demonstrovaná souprava, dostali jsme odpověď, že se nazývá VRCH. Když jsme si pak krabici prohlíželi, zjistili jsme, že byla označena kvůli překlopení na horní straně nápisem VRCH a na dolní straně nápisem DNO. Jen stěží jsme se ubránili smíchu. Naše vojenská příprava vyvrcholila měsíčním soustředěním již po promoci v kasárnách na jižní Moravě. V úvodním projevu jsme opravdu s nezastíraným smíchem přivítali větu velícího důstojníka, která nás měla nabádat k vojenské kázni, když prohlásil: „Vážení soudruzi, věřím, že přistoupíte k závěru vašeho studia zodpovědně. Jste přece inteligentní lidé a někteří z vás mají i maturitu.“

Obr. 18 ← Medikové M. Duda a O. Pimer při vojenském „samostudiu“.

Moje další vojenské působení pak již díky přízni osudu probíhalo velmi příznivě. Po půl roce zaměstnání jsem počátkem roku 1965 nastoupil jako desátník absolvent do Vojenské akademie v Hradci Králové, kde jsme měli setrvat podle původních informací asi dva měsíce v tzv. „příjímači“. Hned druhý den nám však bylo sděleno, že pro nedostatek lékařů u vojenských útvarů nastoupíme hned do terénu. Velící důstojník četl jednotlivá jména a útvar, kam nastoupíme. Před tím, než došlo na mě, byli dva kolegové přiděleni k vojenským útvarům v Olomouci, a já jsem s obavami očekával, co vyjde na mě. Když jsem uslyšel „Miloslav Duda – Horka“, nevěděl jsem, co si mám o tom myslet, a obával jsem se, že jde o nějaké místo na Slovensku nebo v pohraničí. Až po obdržení písemného rozkazu jsem zjistil, že se

jedná o Vojenský opravárenský závod ve vesnici Horka v těsné blízkosti Olomouce, kde se opravovaly radiolokátory. Ještě větší byla moje radost, když jsem se přihlásil do služby a zjistil jsem, že v tomto závodě působí jen sedm důstojníků, z nichž je šest inženýrů s vojenskou hodností, a já jako poddůstojník budu ve funkci závodního lékaře, protože tento vojenský závod měl v počtu téměř 200 lidí už jen civilní zaměstnance. Moji nejbližší spolupracovnící byla zkušená zdravotní sestra a mým bezprostředním nadřízeným byl major Karel Brůža, voják z povolání, který byl ale velmi rozumný a hned při mém nástupu mi vystavil trvalou propustku mimo areál závodu bez časového omezení, která byla zdůvodněna tím, že pro mě není zajištěno celodenní stravování. V areálu byla jen závodní kuchyně, která zajišťovala obědy pro zaměstnance. Zdravotní sestra mě poučila, že žádný z mých předchůdců většinou nespával ve vyhrazené místnosti pro ubytování lékaře v objektu ordinace. A tak jsem vlastně chodil s ostatními zaměstnanci ráno do práce, po skončení pracovní doby se vracel domů a nocoval jsem ve svém bydlišti v Olomouci. Při nástupu vyfasovaný naolejovaný samopal jsem odevzdal do skladu, kde zůstal po celou dobu mé vojny, a ke slibovaným střelbám naštěstí nikdy nedošlo. Službu praktického závodního lékaře jsem zvládal celkem v pohodě. Dobře jsem si rozuměl se všemi důstojníky i náčelníkem závodu a navázal jsem zde celou řadu přátelství, z nichž jedno, s Jaroslavem Pavelkou, přetrvalo až do jeho předčasného úmrtí v 50 letech v roce 1985. Na vojenskou službu mám tedy jen ty nejlepší vzpomínky.

1.5 Politika a moji učitelé

Mnohé jsem se na téma politiky a vysokých škol dozvídal od svých starších kolegů a něco se o tom můžeme dočíst v publikaci z roku 2003, pojednávající o kapitolách z dějin univerzitního školství na Moravě v letech 1945 až 1990.⁵ Ve vztahu k Lékařské fakultě UP a konkrétně ke katedře chirurgie z textu citované publikace uvádím:

Jak známo, KSČ již na počátku října 1948 zahájila kampaň vnitřní očisty, v jejímž rámci muselo stranu opustit 115 000 členů. Cílem čistky bylo zbavit stranu skutečných či údajných konjunkturalistů, kteří využili tzv. Gottwaldovy výzvy a během prvních měsíců po únoru se přihlásili k členství v KSČ. Při té příležitosti měli být prověřeni všichni členové strany, včetně členů předválečných a pokvětnových. Během první komplexní vni-

5 Urbášek P., Pulec J. a kol. *Kapitoly z dějin univerzitního školství na Moravě v letech 1945 až 1990*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci; 2003. S. 165.

trostranické prověrky nebo krátce poté byli z KSČ vyloučeni na lékařské fakultě např. V. Rapant, Z. Šerý, M. Dolének. Nestalo se ale, že by strana současně důsledně trvala na postihu v zaměstnání. Záznam o stranickém řízení ovšem v kádrových materiálech zůstal a mohl být v tomto směru využit později, což se skutečně stávalo.

V II. části knihy v kapitole 2 – Olomoucká chirurgie po obnovení univerzity se píše o poválečné činnosti chirurgické kliniky FN Olomouc. O politických zásadách prof. Rapanta uvedl: „Ideologicko-politická výchova se stala nedílnou součástí individuální i kolektivní péče o odborně politický růst všech pracovníků. Nalezli jsme velkou podporu v katedře marx-leninismu i v řadách význačných ideologických a politických pracovníků extramurálních, kteří se zvláštním pochopením hostovali u nás u příležitosti katedrálních sezení.“ Touto kulantní formulací popsal nepochybně nutnou daň, aby se lékaři mohli relativně v klidu věnovat své chirurgické práci.

O tom, že tato daň zjevně nebyla dostatečná, svědčí další citace z již zmíněné publikace.⁶

V listopadu 1956 se situací na vysokých školách zabýval ÚV KSČ a na základě pokynů ÚV vydal KV KSČ podnět svým nižším orgánům ke zpracování souhrnné zprávy o politické situaci na obou olomouckých vysokých školách, kde se o UP např. dočteme: Stává se, že nepolitictí odborníci jsou ve výhodě, protože mají na rozdíl od angažovaných komunistů více času na odborný růst. Vážné nedostatky se projevují zejména na Palackého univerzitě, kde vztah některých přednášejících ke studentům – komunistům a svazákům – je nezdravý (přednášející Rapant, Mores, Maršálek, Zrzavý). Tito učitelé vzbuzují u studentů-komunistů strach a obavy. U studentů např. převažuje názor, že u Zrzavého (anatora – pozn. autora) straník při zkouškách těžko projde. Není divu, že výchova mladých lidí je těžce ohrožena a dochází k tomu, že se začnou stranit politického života. Nejsvícenější je situace na interní klinice, kde se někteří přednášející dovolávají západnické literatury (Černohorský, Lukl). Přednášky profesora Lukla jsou tendenčně zpátečnický zaměřeny.

K těmto řádkům není třeba dalšího komentáře.

1.6 Státní bezpečnost a její spolupracovníci

Temnou kapitolou našich dějin je činnost Státní bezpečnosti (StB) a spolupráce občanů s touto bezpečnostní složkou v dobách před rokem 1989.

6 Tamtéž, s. 175–176.

Tyto otázky jsou předmětem zájmu mnoha badatelů, často s velmi komplikovaným, rozporuplným a nejednoznačným hodnocením u řady těch, kteří jsou jako spolupracovníci StB evidováni. Kategorii vědomé spolupráce se StB definuje zákon č. 451/1991 Sb. (tzv. lustrační zákon). Po roce 1989 bylo po všech učitelích vysokých škol požadováno tzv. lustrační osvědčení, které za nás tehdy vyžádalo vedení Lékařské fakulty UP v Olomouci. V případě prokázané spolupráce to znamenalo nutnost odchodu z učitelského místa, protože vědomá spolupráce byla a dodnes je považována minimálně za morálně nepřijatelnou a odsouzeníhodnou. Mnoho spolupracovníků StB však prokazovalo, že ke spolupráci byli donuceni pod hrozbou existenčního ohrožení, až likvidace své osoby a celých rodin včetně dětí, a to se týkalo i řady lékařů.

V současnosti je možné v Archivu bezpečnostních složek⁷ vyhledat spolupracovníky StB a existují i další obdobné databáze (tzv. Cibulkovy seznamy, Pencova evidence zájmových osob). V II. části v kapitole 3.1 je uveden seznam lékařů od roku 1945, kteří pracovali v Olomouci na chirurgických klinikách. Mezi těmi, kteří do roku 1989 dovršili nejméně 18 let, bylo při srovnání s uvedenými databázemi nalezeno podle kritérií lustračního zákona celkem šest spolupracovníků StB, což představuje 5% podíl z této skupiny. Z těchto šesti lékařů jsem osobně dobře znal čtyři. Dva byli příslušníky mé generace a dva generace předchozí, se kterými jsem měl možnost po mnoho let spolupracovat, vážil jsem si jejich životních postojů a odborné úrovně a rozhodně si netroufám soudit toto jejich životní zakolísání. Žádný z těch, které jsem osobně znal, nebyl bezpochyby typem podlého prospěchářského člověka, přesto však pod tlakem okolností a za nepochybně složité životní situace udělali krok tímto politováníhodným směrem.

Připojuji jednu svou další zkušenost. V první polovině osmdesátých let minulého století mně jeden můj velmi dobrý přítel doporučil s chirurgickým problémem pacienta, jenž vyžadoval menší operaci, kterou jsem úspěšně provedl. Předtím mě upozornil, že se jedná o příslušníka StB, a pacient se s tím při rozhovoru ani netajil. Jednalo se o vcelku sympatického muže o něco mladšího než já, který byl s výsledkem operace velmi spokojen a docházel na pravidelné kontroly. Před odjezdem na studijní pobyt v USA v roce 1985 mě zcela neformálně a přátelsky upozorňoval na úskalí, kterých bych se měl během svého pobytu vyvarovat, abych nevzbudil pozornost našich bezpečnostních služeb. Po návratu mně pak při jedné kontrole řekl, že by se mi velmi rád nějak odvděčil za úspěšnou

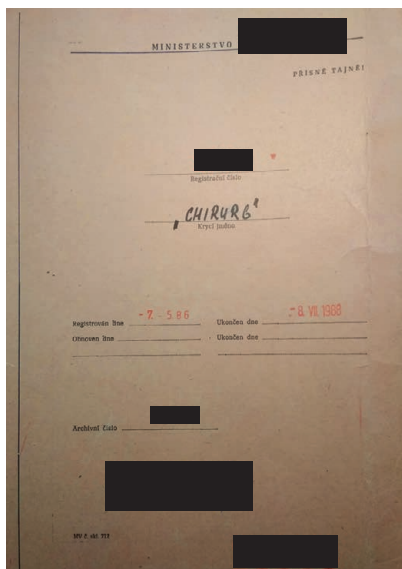
7 absocr.cz/jmenne-evidence/

operaci, a navrhl, že bych mohl, jak říkal, „jen zcela formálně a naoko“ navázat spolupráci se StB a pak by mi mohl zaříditi různé výhody – jmenoval např. podle potřeby využívání konspiračního bytu k soukromým účelům, neomezené parkování v centru města, což byl již tehdy problém, a případně další výhody a odměny. Přitom mě ujišťoval, že bych žádnou činnost nemusel vyvíjet. Samozřejmě už tehdy jsem byl o této problematice dostatečně informován, a tak jsem nabídku zdvořile odmítl a on více nenaléhal a více o tom již nemluvil. Po roce 1989, když jsem čekal na doručení lustračního osvědčení, jsem žil v obavách, zda jsem se snad tímto způsobem nedostal mezi spolupracovníky StB – naštěstí bylo mé lustrační osvědčení negativní. Až v posledních letech jsem zjistil, že mě StB vedla v tzv. Evidenci zájmových osob (EZO), jež nespádají do kategorie spolupracovníků, ale o tyto osoby se StB zajímala z různých důvodů, např. vzhledem k zastávané pozici či výjezdům do zahraničí. Pátráním v Archivu bezpečnostních složek v Praze jsem zjistil, že přísně tajný spis s krycím jménem „CHIRURG“ byl na mě veden od 7. května 1986 do 8. srpna 1988. Spis byl tedy založen po mém návratu z dlouhodobé stáže v USA. V návrhu na zavedení spisu je uvedeno: charakteristické údaje – výjezdář, problematika – styková báze USA, ve spise je pak uvedeno, že se navrhuje pokračovat v prověřování s cílem zjistit, zda jmenovaný nebyl během svého pobytu v USA kontaktován cizinci, zpravodajskými službami, případně ověřit možnosti zpravodajského využití. Zarážející je, že součástí spisu jsou i záznamy o prověřování mých sourozenců a matky a totéž i ze strany mé manželky a dále seznam všech nájemníků v domě, kde jsem v té době bydlel, s vyznačením, kdy a kde byli v kapitalistických státech. V červenci 1988 byl pak sepsán návrh na ukončení zpravodajské prověrky a uložení materiálu do archivu. V závěru dvoustránkové zprávy je pak uvedeno: „V průběhu pohovoru se jevil odmítavě k možnosti styku s orgány StB a bylo navrženo ukončení prověřování a uložení získaných materiálů k osobě objektu do archivu.“ Některé záznamy ve spise byly podepsány mým pacientem.

Jak jsem uvedl, mimo rozhovory s pacientem na půdě nemocnice, který byl zaměstnancem StB, si nejsem vědom žádného pohovoru s příslušníkem StB. Takové byly tedy metody této tajné služby. Koneckonců si ve svém případě nemohu na nepravdivost záznamu stěžovat; mnozí dopadli daleko hůře.

Obr. 19 ↑ Vchod do Archivu bezpečnostních složek v jedné z bočních ulic za Národním divadlem v Praze působí i dnes poněkud zlověstně a při vstupu do vrat s malými průzory se nelze zbavit stísněného pocitu.

Obr. 20 ↑ ↑ Titulní list mého spisu v archivu StB.

2.

Začátky chirurgické praxe ve Šternberku a rok 1968

Po promoci v roce 1964 jsem s velkým štěstím, jak jsem již popsal v kapitole 1.3 této knihy, získal místo na chirurgickém oddělení v nemocnici ve Šternberku, kde mě znali z prázdninové praxe po pátém ročníku a kam jsem již rok před promocí dojížděl pomáhat. Volba místa studentské praxe byla tehdy vcelku náhodná, hlavně pro blízkost od Olomouce. Vysoká odborná úroveň chirurgického oddělení, stejně jako vstřícný přístup tamních lékařů, na mě velmi zapůsobily. Ještě více to podnítilo můj zájem o chirurgii, zvláště když mně bylo umožněno v průběhu roku před promocí provést pod jejich dohledem asi 20 apendektomií, a dokonce několik operací nekomplikované tříselné kýly. Šternberská chirurgie tak definitivně rozhodla o mém dalším odborném směřování a dala mi velmi dobrý chirurgický základ, proto se krátce zmíním i o její historii.

Vybudovat novou městskou nemocnici ve Šternberku rozhodla městská rada v roce 1908 na nynější Jívavské ulici a dne 25. ledna 1913 byly slavnostně otevřeny čtyři pavilony s celkem 174 lůžky. Během druhé světové války sloužila především k ošetřování těžce raněných vojáků. V roce 1948 převzal správu nemocnice Okresní národní výbor ve Šternberku a po územní reorganizaci v roce 1960 se stala součástí OÚNZ Olomouc.

Nemocnice byla průběžně modernizována, přístavbou bylo rozšířeno gynekologické oddělení, byl dokončen spojovací trakt mezi chirurgií a budovou kuchyně. Tím byl získán chirurgický komplement se dvěma operačními sály a společnou sterilizací v mezisálí, pracovny pro lékaře a velká hala v přízemí sloužící jako čekárna k ambulancím. Takový byl stav zdejší chirurgie v době mé prázdninové praxe v roce 1963 a v následujících letech, když jsem zde po promoci pracoval.

Po druhé světové válce vedl chirurgické oddělení primář Zdeněk Berka (narozený roku 1893), jehož roku 1957 vystřídal primář Miloslav Čermák (narozený roku 1917), žák prof. Rapanta. Po svém nástupu zavedl moderní chirurgii ve stylu Rapantovy školy. S jeho příchodem se začala provádět systematická chirurgie podle německé školy Biere-Braun-Kümmela. To vše ještě umocnilo jeho zahraniční působení v Koreji a další pobyt v Berlíně, kde působil jako hrudní chirurg v Charité. Rozsah operativy byl mimořádně široký. Operoval novorozeňata, atresie jícnu, prováděl hrudní výkony a veškeré operace zažívacího traktu. Na oddělení zavedl též moderní urologii včetně cystoskopií a na tu dobu vrcholných operací, jako byla pyeloplastika. Byl vyhrazen i pokoj pro popáleninovou medicínu. Jakmile se objevilo AO instrumentárium (moderní léčba zlomenin), bylo šternberské pracoviště jedno z prvních, jež tuto metodu zavedlo. Ačkoliv se

Obr. 21 ↑ Primář Miloslav Čermák v době nástupu na primariát ve Šternberku.

Obr. 22 ↑ ↑ Pavilon chirurgických oborů ve Šternberku po rekonstrukci v roce 2003.

rozsah činnosti tehdy řídil dělením na nemocnice I.–III. typu, pro primáře Čermáka to díky jeho úzkým vazbám na olomoucké kliniky neplatilo, a jak nám opakovaně říkal, od prof. Rapanta měl povolen neomezený rozsah operačních výkonů. Později byl iniciátorem modernizace a přestavby celého oddělení a vybudováním lůžkového ARO, jehož primářem se stal jeho žák Pavel Brogowský. V době mé studentské prázdninové praxe v roce 1963 primáře Čermáka zastupoval asistent Jiří Králík z olomoucké kliniky, neboť ten tehdy působil jako hrudní chirurg v Berlíně.

Na oddělení jsem nastoupil krátce po promoci od 1. srpna 1964 s velkým zanícením pro chirurgii. Veřejné dění a politika mě v té době příliš nezajímaly a její vliv na mou práci jsem zde nepociťoval. Práce na tamním chirurgickém oddělení byla pro mě neocenitelnou školou života a příležitostí získat rozsáhlé praktické zkušenosti na oddělení vedeném žákem prof. Rapanta primářem Miloslavem Čermákem, který byl mimořádně široce erudovaným chirurgem. Po několik měsících práce jsme musel ještě absolvovat roční základní vojenskou službu od dubna 1965 do března 1966, o níž píše v kapitole 1.4 této knihy. Na oddělení mimo primáře pracovali Jiří Opluštil, Božena Žižková a Anička Utíkalová, všichni tři již zkušené chirurgové s delší praxí, které jsem znal již ze studentské stáže.

Obr. 23 ← Anna Utíkalová spolu s asistentem Jiřím Králíkem vlevo a Jiřím Opluštilem vpravo. Fotografováno v roce 1963, kdy Jiří Králík zastupoval primáře Miloslava Čermáka.